

Cevahir KAYNAKÇI BAYDAR^{1a}
İsmet BOZ^{2a*}

¹Kahramanmaraş Sütçü İmam
Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım
Ekonomisi Bölümü, Kahramanmaraş

²Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Ziraat
Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü,
Samsun

^{1a}ORCID: 0000-0003-3785-5283

^{2a}ORCID: 0000-0001-7316-9323

*Sorumlu yazar (Corresponding
author):
ismet.boz@omu.edu.tr

DOI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.69905>

[87](#)

Alınış (Received): 26/04/2022

Kabul Tarihi (Accepted): 29/05/2022

Anahtar Kelimeler

Tarımsal eğitim, ortaöğretim,
yükseköğretim, tarımsal yayım, nitel
veri

Keywords

Agricultural education, secondary
education, higher education,
agricultural extension, qualitative data

Türkiye’de Ortaöğretimde Tarımsal Eğitime Neden Önem Verilmelidir?

Özet

Tarımsal eğitim örgün ve yaygın eğitim olmak üzere iki ana alanda incelenmektedir. Örgün eğitim, orta öğretim ve yükseköğretim olarak sınıflandırılır. Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye’deki ortaöğretim kurumlarında tarım eğitiminin tarihsel perspektifini ve gelecekteki gelişimini incelemektir. Kronolojik ve tematik bir nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışmada, birincil kaynaklardan ve bilimsel makaleler, kitaplar, konferans bildirileri ile kurum raporları gibi ikincil kaynaklardan elde edilen bilgiler kullanılmıştır. Genel sonuçlar tarımın insanların ihtiyaçlarına yönelik ortaya çıkan, eğitim ve deneyimlerle gelişen bir alan olduğunu göstermektedir. Tarımın en önemli görevi insanlığı beslemektir. Ancak modern çağda bu sektör kırsal kesimde istihdam yaratmak, ihracata katkı sağlamak ve ekonominin diğer sektörlerine girdi sağlamak amacıyla kullanılmaktadır. Tüm bu işlevler ancak eğitimle güçlendirilebilir ve gelecek nesillere aktarılabilir. Farklı dönemlerde farklı kurumlara bağlı olan ve statülerini farklılaştıran ziraat liseleri, tarım sektörünün nitelikli insan ihtiyacını karşılamaya yönelik mesleki ve teknik eğitim veren kurumlardır. Tarım liseleri ve programları, tarım sektörüne nitelikli insan kaynağının yetiştirilmesi açısından önemli görevler üstlenmiştir. Ancak bu okullar, son yıllarda orijinal misyonlarını önemli ölçüde değiştiren sayılarında, adlarında ve müfredatlarında önemli değişikliklerle karşı karşıya kalmıştır. Sonuç olarak ortaöğretimde tarım eğitimine verilen önemin yıllar içinde azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu okulların güçlendirilmesine yönelik stratejiler bu makalede tartışılmaktadır.

Why Should Agricultural Education be Given Importance in Secondary Education in Turkey

Abstract

Agricultural education is examined in two main areas as formal and non-formal education. Formal education is classified as secondary education and higher education. The primary purpose of this study is to examine the historical perspectives and future developments of agricultural education in secondary education institutions in Turkey. Using a chronological and thematic method of qualitative research, this study utilised internal written documents obtained from primary sources as well as secondary sources such as journal articles, books, conference proceedings, and governmental reports. The general results show that agriculture is an area that arises to the needs of people, and is developed by education and experiences. The crucial mission of agriculture is to feed humanity. However, in the modern era, this sector is used to create jobs in rural areas, contribute to exports, and to provide inputs for other sectors of the economy. All of these functions can only be strengthened and transferred to future generations by education. Agricultural high schools, which depend on different institutions in different periods and differentiate their status, are institutions that offer vocational and technical training to provide qualified human needs for the sector of agriculture. Agricultural high schools and programs undertook essential tasks in terms of raising skilled human resources for the farming industry. But these schools have faced significant changes in their numbers, names, and curriculums which have significantly altered their original mission in recent years. As a result, it is concluded that the importance given to agriculture education in secondary education has decreased over the years. Strategies for strengthening these schools are discussed in this paper.

GİRİŞ

Tarımsal üretim, insanların ihtiyaçlarını karşılamak için ortaya çıkan eğitim, öğretim ve deneyimlerle gelişen bir süreçtir. Tarım, milyonlarca kişiye istihdam sağlayan, insan yaşamı için gerekli olan gıda maddelerini üreten, milli gelire ve dış ticarete katkı sağlayan, hammadde temini ve girdi talep etmesi bakımından sanayi sektörünü destekleyen önemli bir sektördür (Boz, 2004; Cinemre ve Kılıç, 2015; Kılıç ve ark., 2020). Tarımın bir ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınmasına katkısının artması ancak tarım eğitimi ile mümkündür. Eğitimlerin başarısı ise, eğitim faaliyetlerinin öncelikle çiftçilerde bilgi değişimine, daha sonra da davranış değişimine yol açmasıyla ölçülebilir (Eryılmaz ve Kılıç, 2019). Ülkelerin yeterli tarım ürünlerine ulaşması, beslenmenin hareket noktasını oluştururken; bu ürünlerin aynı zamanda, sağlık açısından güvenilir olması gerekmektedir. Dünyada tarımsal kaynaklı çevresel sorunların çözümüne yönelik çabalar, insan sağlığı ve doğal kaynakları korumayı esas alan sürdürülebilir tarım sistemlerinin ilk adımını oluşturmaktadır (Boz ve Kılıç, 2021). Bu bağlamda çiftçi eğitimi çalışmalarında, iyi tarım uygulamalarının insan sağlığı ve çevreye olumlu etkileri konusunda bilgiler verilmeli (Eryılmaz ve Kılıç, 2018); farklı bölgelerde organik tarımın geliştirilmesi için için tarımsal araştırma, eğitim ve yayım çalışmalarına ağırlık verilmelidir (Taş, 2020; Taş, 2019; Demiryürek et al., 2008). Cumhuriyet döneminden önce tarımı geliştirmek için tarım eğitimi alanında önemli ilerlemeler kaydedilmiş ve bu çabalar bu dönemden sonra artarak devam etmiştir. Tarımın teknoloji ile bütünleşmesini sağlamak, tarım mesleğini ilgiyle sürdürmek, kırsal kalkınmanın tüm bileşenlerini gerçekleştirmek ve öncelikle gençlerin kırsal kesimde tarıma yönelmesini sağlamak için tarım eğitimi vazgeçilmezdir. Tarımsal eğitim örgün ve yaygın eğitim olmak üzere iki temel alanda incelenmektedir. Örgün eğitim, orta

öğretim ve yükseköğretimden oluşur. Bu çalışma orta öğretimde yer alan ziraat lisesi programları ile sınırlandırılacaktır. Tarım liseleri/programları, tarım sektörünün ihtiyaç duyduğu nitelikli insan kaynağını tarımsal eğitim yoluyla yetiştirmek için mesleki ve teknik eğitim veren kurumlardır. Bu okul veya programların ve üst kurum/kuruluşların statüleri farklı dönemlerde değişmiştir. Ortaöğretimde ziraat eğitimi, 1846 yılında İstanbul'da Ayamama Çiftliği Ziraat Mektebi'nin açılmasıyla başlamış ve yasal olarak 2006 yılına kadar Ziraat ve Köy İşleri Bakanlığı'na bağlı kalmıştır. O tarihten itibaren Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak çok programlı Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerine dönüştürülmüşlerdir (Özdemir ve Durak, 2005; Soydan 2012). İnsan kaynakları eğitimi açısından önemli görevler üstlenen bu okullar, sayıları, adları ve müfredatları açısından son yıllarda önemli değişikliklere uğrayarak onları ilk kurulduğu misyondan oldukça uzaklaştırmıştır. Son yıllarda sürdürülebilir tarım, gıda güvenliği, gıda güvenliği, hassas tarım gibi konular tarımın evrenselliğini ve insanoğlu için hayati önemini bizlere göstermiştir. Bu kavramların sıkça kullanılmasıyla artan farkındalık, tarım tarımsal üretim, tarım ekonomisi, kırsal sosyoloji, çevre bilimleri vb. dâhil olmak üzere çeşitli alanlarda daha popüler hale getirmiştir. Ancak ortaöğretim kurumlarında tarım alanına olan bu ilgi ve duyarlılık yeterince gerçekleşmemiştir. Bu yüzden üniversiteye hazırlanan gençlerde ziraat fakülteleri ve tarımla ilgili yüksek öğretim kurumlarında eğitim görme ile ilgili bilgi ve buna bağlı olarak tercih yetersizliği bulunmaktadır (Açıl ve Boz, 2012). Bu çalışmanın temel amacı, ortaöğretim kurumlarında tarımının geçtiği aşamalar açısından tarihsel perspektifi incelemek ve ortaöğretimde tarım eğitiminin güçlendirilmesi için karar vericiler ve uzmanlar tarafından alınması gereken politikaları ortaya koymaktır.

MATERYAL ve YÖNTEM

Araştırmanın ana materyali, ortaöğretimde görevli uzman ve yöneticiler tarafından hazırlanan kurum içi basılı olmayan yazılı belgeler ve raporlar incelenerek elde edilmiştir. Ayrıca, ikincil kaynaklardan ve literatürden oldukça yararlanılmıştır. Giriş bölümünde ortaöğretim kurumlarında tarım eğitiminin önemi vurgulanmıştır. Ortaokullarda tarım eğitiminin tarihsel gelişimi ve aşamaları bulgular bölümünde sunulmuştur. Çalışma, Türkiye'deki ortaöğretim kurumlarında tarım eğitiminin iyileştirilmesine yönelik bazı önerilerle sona ermektedir.

BULGULAR

Türkiye'de ortaöğretim kurumlarında tarım eğitiminin kronolojik sıralaması sekiz aşamada ortaya konulmuştur. Bu makalenin bundan sonraki bölümünde, her aşamada meydana gelen gelişmeler kronolojik sıraya göre sunulmuştur.

Aşama 1: Birinci Ziraat Mektebi'ne Kadar Gelişmeler (1847)

Türkiye'de 18. yüzyıla kadar ilk eğitim kurumları sıbyan mektepleri (ilkokullar) ve medreselerdi. 1838 yılında kurulan Umur-ı Nafia Meclisi (Meclis-i Umur-i Nafia), eğitim sistemini düzenleyen ve düzenleyen ilk organdır. İlkokullar (sıbyan), ortaokullar (ruştiye), liseler (idadi) ve kolejler (mekatib-i fünun-ı mütenevvia) kurarak, öğrencileri askeri-teknik ve meslek okullarına hazırlamak, devlet kadrolarına yetenekli personel yetiştirmek amacıyla kurulmuştur. Genel eğitim kurumlarının yanı sıra beceri eğitimi veren meslek okullarının açılması Tanzimat dönemine rastlar. Bunlar Ayamama Çiftliğindeki Ziraat Mektebi (1847), Ticaret Mektebi (1851), Orman Mektebi (1858), Maden Mektebi vb. Osmanlı İmparatorluğu'nun birincil gelir kaynağı tarım olmasına rağmen, 19. yüzyılın ortalarına kadar bu konuda köklü bir reform yapılmamıştır. Tarımsal kalkınmaya yönelik politikalar hazırlayacak ve uygulayacak bürokrasinin oluşumu Tanzimat dönemine denk

gelmektedir. Tarımda modernleşme sürecinin başlangıcı, Umûr-ı Nafia Meclisi'nin kurulmasıyla olmuştur. Bu meclis de tarımın gelişmesi için gündeme alınmış ve 1839 yılında bağımsız bir bakanlık olarak kurulan Ticaret Nezareti'ne bağlanmıştır. Bu gelişmeden sonra 1843 yılında Maliye Nezareti bünyesinde Ziraat Şurası kurulmuştur. Tüm bu yeniliklerin temel amacı, çeşitlendirme yoluyla üretimi artırmak, ihracata yönelik tarım ürünlerinin üretimini teşvik etmek, toplumun gelir ve refah düzeyini yükseltmek, yerli sanayi tesislerinin hammadde ihtiyacını ülke içinden karşılamak ve ziraî üretime yönelik araç ve metotların modernize edilmesi gibi konularda araştırmalar yaparak politikalar üretmekti (Yıldırım, 2010).

Aşama 2: “Ziraat Mektebinin Açılması (1846)- II. Meşrutiyetin İlanı (1908)”

Osmanlı tarihinde eğitim, ulaşım ve haberleşme Abdülhamit Dönemi ile başlamaktadır. Bu dönemde aynı zamanda eğitime çok önem verilmiş, eğitimle ilgili (yükseköğrenim hariç) yenilikler başlamış ve eğitim kurumlarının sayısı artırılmıştır. Ancak bu dönem aynı zamanda baskı dönemi içinde olduğu için özgürlüklerin olmadığı dönemdir. II. Abdülhamit'in eğitim yenilikleri ile tarımda modernleşme hareketleri sınırlandırılmıştır. İlk bölümün 1908 ile sınırlandırılmasının sebebi bu dönemde II. Meşrutiyetin ilan edilmesindedir. Osmanlı'nın son dönemi, Tanzimat döneminde, mesleki ve teknik öğretim ve eğitim alanında plansız da olsa bazı girişimler yapılmıştır. 1842'de Prusyalı bir uzmana Askeri Baytar Mektebi açtırılmıştır. 1847 yılında ilk uygulamalı tarım okulu olan Ziraate Müteallik Fünun Mektebi (Ziraat Talimhanesi) Yeşilköy'de Ayamama çiftliğinde açılmıştır. Tarih kayıtlarına ilk zirai eğitimin yapıldığı ilkokul olarak geçmiştir. Amerikalı, Fransız, Ermeni uzmanların görevlendirildiği okul dört yıl sonra kapatılmıştır (Akyüz, 2018). Kadioğlu (2005)'nin belirttiği üzere; Osmanlılar ziraatı günümüzdekenden daha geniş kapsamlı ele almışlardır, okuldaki eğitimi

tarım, hayvancılık, bağcılık, yol ve köprü yapımı, bitki ve hayvan hastalıkları gibi alanları da içine alacak şekilde müfredatlar uygulamışlardır. Bu dönemde öğrenciler Avrupa'dan getirilen modern ziraat alet ve makineleri yardımıyla uygulama ağırlıklı bir eğitim almalarının yanı sıra, Mektebi Tıbbiye 'den bazı teorik derslerde almışlardır. Bu anlamda Ayamama Ziraat Mektebi Türkiye'de modern ziraat aletlerinin kullanıldığı ilk eğitim kurumu olmuştur (Kadioğlu 2008). Ziraat Mektebi'nin tesis edilme nedenlerinden biri ve en önemlisi yetiştirilen öğrencilerin taşraya dağıtılarak taşradaki zirai yöntemlerin güncellenmesine katkı sağlamak üzere bölgelerinde modern metotları yaymaları fikridir (Yıldırım 2010). Kapsamlı bir eğitimi hedefleyen çok amaçlı ziraat okuluna, taşradan öğrenci kazanılamaması, hocaların mesailerini tamamen okula verememeleri, yabancı uzmanlardan yeteri kadar faydalanılamaması, ders araç ve gereçlerinin yetersiz olması gibi sebeplerle okula ilgi azalmış ve 27 Eylül 1851'de okul tamamen kapatılmıştır (Kadioğlu 2005). Taşradan öğrenci kazanılamamasını Yıldırım (2005), araştırmasında İstanbul ile sınırlı kalmaması öngörülen öğrenci seçimlerinin pratiğe dökülememesinden kaynaklı; öğrencilerin projeden hızlı netice almak düşüncesiyle Mektebi Tıbbiye'den seçilmeleriyle detaylandırmıştır (Yıldırım, 2008). Araştırmacıların belirttiği sebeplerden kaynaklı, okuldan bir fayda sağlanamayacağı ve yapılan masrafların boşa gideceği ileri sürülerek, ileride gerek görüldüğü takdirde yeniden açılması haklı saklı tutularak kapatılmasına karar verilmiştir (Kadioğlu 2005; Yıldırım, 2008). Tanzimat'tan sonra başlayan ve II. Abdülhamit döneminde yoğunlaşan zirai eğitim ve uygulama kurumlarını geliştirme çalışmaları iki yönde gelişmiştir. Bunlardan biri ülke içinde ziraat mektepleri açılması, diğeri ise ziraat öğrenimi yapmak üzere Avrupa'ya öğrenci gönderilmesidir. Yeni bir ziraat mektebi açılması 1878-1879 yıllarında Ahmet Cevdet Paşa'nın ticaret ve

ziraat nazırlığı zamanında gündeme alınmış, bu konu için Fransa'da Grinyon Üniversitesinde Ziraat Eğitimi almış olan Amasyan Efendi bu kurumun müdürlüğüne görevlendirilmiştir. Amasyan Efendi, geleneksel tarım yerine modern tarım tekniklerini yetiştirebilme konusunda ihtiyaç duyulan teknik eleman ihtiyacını karşılamak için Avrupa'ya öğrenci göndermenin yeterli olmayacağını, bu amaca hizmet edecek okullar açılması gerektiğini farkında olmasına rağmen kendi döneminde fikirlerini gerçekleştirememiştir. Bu yüzden ilk ziraat mektebi Suphi Paşa'nın ticaret ve nazırlığında 18 Ağustos 1884 tarihinde Halkalı Ziraat Mektebi adıyla kurulmuş olup, ilk öğrencileri veteriner (baytar) yetiştirmek üzere kabul edilmiştir. Ziraat öğrencileri ise 13 Ekim 1892'de kabul edilmiştir. Halkalı Ziraat Mektebi lise mezunlarını kabul eden ve dört yıllık yüksek ziraat eğitimi veren bir kurumdu. Daha sonra bu okula ormancılık ile ilgili dersler eklenerek okulun adı "Halkalı Ziraat ve Orman Mektebi Âlisi" olarak değiştirilmiştir. II. Abdülhamit döneminde uygulamalı ziraatın yaygınlaştırılması çabasının bir sonucu olarak İstanbul dışındaki vilayetlerde de ziraat okulları kurulmuştur. 1 Ağustos 1881 yılında Edirne Hamidiye Ziraat Mektebi ve Numune Çiftliği kurulmuştur. Fakat öğretmen ve ödenek yetersizliği sebebiyle bu okul 1884 yılında kapanmıştır. İkinci okul 1887-1888 tarihinde Selanik'te kurulan, öğrenim süresi 3 yıl olan ve ortaokul mezunlarını kabul eden Selânik Ziraat Mektebi'dir. Bu okul, İkinci Meşrutiyet döneminde Halkalı derecesinde bir yüksek ziraat okulu halinde teşkilatlandırılmış (1910), ancak Balkan Savaşı sırasında Selânik'in kaybedilmesinden sonra kapatılarak öğrencileri Halkalı Ziraat Mektebi'ne nakledilmiştir. Dört yıl sonra 21 Mart 1891'de Bursa'da eğitim süresi üç yıl olan Hüdavendigâr Hamidiye Ziraat Ameliyat Mektebi kurulmuştur (Kadioğlu, 2005). 1894 yılından sonra Adana, Ankara, Hama, Sivas ve Kastamonu'da açılan ziraat

okulları da İstanbul dışında açılan orta seviyeli ziraat okullarının örnekleridir (Kadioğlu, 2005). Ziraatın genel olarak bütün konularında eğitim veren bu okullardan başka ipekçilik, arıcılık, bağcılık gibi konularda eğitim veren özel amaçlı ziraat okulları da kurulmuştur. Bu okulların kuruluşu, Duyûnı Umumiyei Osmaniye idaresinin teşebbüsüyle olmuştur. 1881 yılında devletin bir kısım gelirleri borçlarına karşılık olarak alacaklılara terk edilmiştir. Bu gelirler arasında ipek ve koza vergisi büyük bir yer tutmaktaydı. Duyûnı Umumiye idaresi bu sebeple ipek böcekçiliğine özel bir önem vermiş ve üretimin verimli yapılabilmesi için bu okulların kuruluşunu teşvik etmiştir. Bunlardan ilki ve en önemlisi, 1888'de Bursa'da kurulan "Harir Darüttalimi"dir. Bunu takiben, Antakya, Amasya, Beyrut ve Elazığ'da ipekçilik okulları açılmıştır. İpekçilik okulları dışında, açıldıkları yerlerin ihtiyaçlarına yönelik özel amaçlı ziraat okulları da kurulmuştur. 1887 yılında, sonraki yıllarda Tarım Bakanlığı'na bağlı bir kurum olarak görevine devam eden, İstanbul Göztepe'de "Amerikan Asma Fidanlığı, Numune Bağı ve Aşı Ameliyat Mektebi" kurulmuştur. Bir diğeri, 1898'de Ankara'da kurulan Numune Çiftliği içinde, tiftik keçileri neslinin bakım ve ıslahı için eleman yetiştiren "Çoban Mektebi"dir. O dönemlerde tiftik ticaretinin önemliydi ve demiryolu ile İstanbul ve Avrupa'ya ulaştırılmaktaydı. Bu mektebin uygulama ve üretime yönelik önemli bir eğitim olayı olduğu görülmektedir (Akyüz 2018). 1900'de İzmir Seydiköy'de "Bağcılık Aşı Ameliyat Mektebi" bağcılığın geliştirilmesine ve Filoksera'nın önlenmesi için istihdam edilecek gençleri yetiştirmiştir. Ayrıca, Halep'te çiftlik mektebi, sütçülük mektepleri ve Kızıltoprak Bağcılık Mektebi de bu tür özel amaçlı ziraat okullarındandır (Kadioğlu 2005).

Aşama 3. İkinci Meşrutiyetin İlanı (1908) - Kurtuluş Savaşı (1919)

Osmanlı devletinde ikinci meşrutiyet dönemi 1908 yılında başlamıştır. Bu dönemde basından eğitime, dışarı

çıkanlardan giydiği çarşafların rengine kadar değişiklik ve özgürlükler vardır. Anayasal monarşide eleştirel eğitimci insanlar vardır. Mehmet Akif, Tefik Fikret, Ömer Seyfettin vb. aydınlar tarımla ilgili bilgi edinirler. Halkalı Ziraat Mektebi, I. Dünya Savaşı ve Mondros Mütarekesi sırasında bazı dönemler kapatıldı. Meşrutiyet'ten sonra Halkalı Ziraat ve Orman Mektebi'ndeki ormancılık dersleri yetersiz kalmış ve 1910 yılında Orman Mektebi açılarak ormancılık eğitimi bu okuldan ayrılmıştır (Soydan, 2012).

Aşama 4: Kurtuluş Savaşı (1919) - Cumhuriyet Bildirgesi (1923)

Bu aşama, Kurtuluş Savaşı ile başlayan ve Cumhuriyetin ilanına kadar devam eden süreçle sınırlıdır. Bu savaşın diğer tüm savaşlardan farkı hem kalemle hem de silahlarla yapılmış olmasıdır. Düşmana karşı sıcak savaş yürütülürken; halk cehalete karşı bir eğitim savaşı başlatmıştır. 1921 Eğitim Kongresi (Maarif Kongresi) okul ve öğrenci mevcudiyetini belirlemek, bu konuda yapılacak çalışmaları belirlemek ve eğitime ulusal bir yön vermek amacıyla yapılmıştır. Kurtuluş Savaşı'nın Türk Milleti için önemi ne kadar yüksekse, savaşın en bunalımlı günlerinde yapılan bu eğitim kongresinin önemi de o kadar fazladır (Kapluhan, 2014).

Aşama 5: Cumhuriyetin İlanı (1923) - Çok Partili Döneme Geçiş (1945)

1924 yılında Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkarılarak eğitimde önemli reformlar yapılmıştır. Tüm eğitim kurumları Milli Eğitim Bakanlığı'nın denetimine alındı ve medreseler kapatılmıştır. Üç yıllık ortaokullar, üç yıllık liseler, meslek ortaokulları ve teknik okullar eğitime başlamıştır. 5 Temmuz 1927'de "Ziraat ve Baytar Enstitüleri ile Ali Mekteplerin Tesisine ve Ziraat Tedrisatının Islahına Ait Kanun" adını taşıyan 1109 sayılı yasa çıkartılmıştır. Bu yasa ile Ziraat Vekâlet'ine (bakanlığına) ziraat ve veterinerlik alanlarında yüksekokullar kurmak, bunların inşaatını yaptırmak ve gerekli teçhizatı almak, yurtiçinde ve dışında bilimsel araştırmalar yapmak ve yaptırmak ve

yabancı uzmanlar çağırarak konularında yetki ve ödenek verilmiştir. Yasanın bir başka maddesi ile Bakanlığa, söz konusu alanlardaki mevcut okulları yenileme, birleştirme ve öğrencilerini bir araya toplama yetkisi de verilmiştir. Bu yasanın çıkmasıyla ziraat, veterinerlik ve ormancılık konularında yükseköğretim vermek için kurulan Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün kuruluş çalışmalarına başlanmış ve 1928'de Halkalı Ziraat Mektebi kapatılmıştır. Öğrenciler, yasada belirtildiği üzere İstanbul'daki Orman Mektebi'ne devredilmiştir (Kadıoğlu, 2005). Bu dönemde Milli Eğitim Bakanlığının alt yapısı oluşturulmuş; mesleki ve teknik eğitime önem verilerek bakanlık bünyesine alınmıştır (Karagöz, 2018). Bunu takiben 1933 yılında Mesleki ve Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Ayrıca, bu dönemin en önemli olaylarından biri 1938-1946 yılları arasında dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel ve İlköğretim genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç'un Köy Enstitülerini açmasıdır.

Aşama 6: Çok Partili Döneme Geçiş (1945) - Planlı Kalkınma Dönemi (1960)

Bu, çok partili dönemle başlayan ve planlı kalkınma dönemine kadar devam eden dönemdir. Atatürk'ün eğitim sistemini, millet okullarını, halkevlerini birleştirmeye yönelik yaptığı devrimler ve Atatürk'ün mesleki ve teknik eğitimle ilgili söylevleri tarım eğitimini derinden etkilemiştir.

Aşama 7: Planlı Kalkınma Dönemi (1960-2005)- Ziraat Liselerinin Milli Eğitim Bakanlığına Devri (2005)

Cumhuriyet döneminde ülke genelinde ziraat liselerinin sayısı ve bu okullara kayıtlı öğrenci sayısı artmaya devam etmiştir. Yasal olarak Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığına bağlı olup, 2005-2006 öğretim döneminde sayıları 18'e ulaşmıştır. Okullar özellikle tarımsal potansiyeli yüksek ve kırsal kesimi temsil eden illerde açılmıştır. Ana dallar ayrıca genel tarım konuları, ev ekonomisi, veterinerlik çalışmaları, laboratuvar çalışmaları, gıda bilimi, gıda işleme teknolojileri, peyzaj mimarlığı, su ürünleri yetiştiriciliği vb. dâhil olmak üzere tüm özel tarım alanlarını kapsayacak şekilde çeşitlendirilmiştir. 2005 yılında bu okullara kayıtlı öğrenci sayısı 5670 idi.

Aşama 8: Ziraat Liselerinin Milli Eğitim Bakanlığına Devri (2005-2006) - Ortaöğretim Kurumlarında Mevcut Tarım Eğitimi

O tarihten bu yana, Türk eğitim sisteminde, ziraat liselerinin kapatılmasına ve bölümlerinin, idari olarak Milli Eğitim Bakanlığınca bağlı Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerine devredilmesine neden olan çarpıcı reformlar meydana geldi. 2018 yılı itibarıyla Türkiye'nin yedi bölgesinde, gıda teknolojisi, hayvancılık ve sağlık, laboratuvar hizmetleri ve çiftçilik gibi tarımla ilgili dört bölümde dört yıllık lise eğitimi veren 62 okul bulunmaktadır. Bölgelere göre farklı bölümlere kayıtlı öğrenci sayıları Çizelge 1'de sunulmuştur.

Çizelge 1. Bölgelere ve okutulan bölümlere göre öğrenci sayıları

Bölgeler	Gıda Teknolojisi Alanı	Hayvan Yetiştiriciliği ve Sağlığı	Laboratuvar Hizmetleri Alanı	Tarım Alanı	Genel Toplam
Akdeniz B.	1151	250		577	1978
Doğu Anadolu B.	251	462	103	243	1059
Ege Bölgesi B.	1688	179		318	2185
Güneydoğu Anadolu B.	755	231	402	570	1958
İç Anadolu B.	918	583	303	378	2182
Karadeniz B.	233	473	16	135	857
Marmara B.	3593	387	531	178	4689
Genel Toplam	8589	2565	1355	2399	14908

Kaynak: Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü (METGEM), 2018.

Ortaöğretim Kurumlarında Tarımsal Eğitimin Güçlendirilmesi

Osmanlı'da yabancıların öncülüğünü yaptığı mesleki tarım eğitimi veren batı tarzı okullar açılması ziraat eğitiminde bir tecrübe birikimi sağlamıştır. I. Meşrutiyet zamanında ilk tohumlarının atıldığı fakat Cumhuriyet dönemine evrilirken başta savaşlar ve taşradan öğrenci kazanılamaması, hocaların mesailerini tamamen okula verememeleri, yabancı uzmanlardan yeteri kadar faydalanılamaması, ders araç ve gereçlerinin yetersiz olması gibi sebeplerle ziraat okullarına ilgi azalmıştır. Buna rağmen tüzüklerle uygulamaya geçirilmek istenen faaliyetler tam olarak amacına ulaşmamış olsa da, eksikliklerine rağmen bu okullarda verilen eğitimler ile Cumhuriyet dönemi Türkiye'sine 100 yıla yaklaşan geçmişle bir mesleki eğitim birikimi aktarılmıştır (Yıldırım ve Şahin, 2015). Ancak, Cumhuriyet'ten günümüze köklü değişiklikler geçiren ziraat orta eğitim ve öğretiminin yıllar içinde daha iyiye gittiğini söylemek pek mümkün değildir. Cumhuriyetten önce taşra okulları halkın önderlik ettiği kurumlardı ve eğitim-öğretim programları bölgenin ihtiyaçlarına göre yöneticiler tarafından belirlenirdi. Okullar idari olarak tarım bakanlığının denetimi altındaydı. En eskisi 1981 ve en yenisi 1998 yılında kurulmuş olan ve 2005 yılına kadar tarım eğitimi veren 15 ziraat lisesi Aydın, İstanbul, Bursa, Amasya, Ankara, Gaziantep, Malatya, Çankırı, Samsun, Erzincan, Van, Konya, Trabzon, Isparta ve Burdur'da bulunmaktaydı. Bu okullar 2005 yılında Milli Eğitim Bakanlığı Mesleki-Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü'ne devredilmiştir. Bu durumun tarımsal ortaöğretim ve eğitimde bazı avantaj ve dezavantajları olmuştur. Avantaj olarak; eğitimde, programlama, müfredat hazırlama, performans ölçme ile öğrenci ve öğretmenlerin değerlendirilmesi sadece Tarım Bakanlığı'nın işi değildir. Tarım Bakanlığı, özellikle tarımın teknik kısmında eğitim için gerekli araç ve gereçleri sağlar. Ülkenin tarım ve gıda politikaları için

tarımsal eğitim ihtiyacını belirler ve Milli Eğitim Bakanlığı ile paylaşır. Bu vesileyle, öğrencilere pratik anlamda makul ve yeterli öğretimi sağlarken, mezunlara istihdam olanakları sunmak için kamu ve özel şirketlerle işbirliği yapmaktadır. Kamu ve kamu iştiraklerinden yararlanarak eğitime devam etmek istemeyen mezunlara finansman ve eğitim sağlamakta, böylece tarımda girişimciliği artırmakta ve tarımın sürdürülebilirliğini sağlamaktadır.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Yıllar içinde modernleşme ve teknolojiye ayak uydurması beklenen bu okulların günün ihtiyaçlarına cevap vermediğini ve mevcut eğitim programlarıyla kullanışlı olmadığını belirtmekte fayda var. Araştırmacıların bu alandaki gözlemleri, bu okullara devam eden öğrencilerin çoğunun derslere ve odaklandıkları çalışma alanına ilgilerinin düşük olduğunu göstermiştir. Öğrencilerde gelecek beklentisinin düşük olması ve öğrenci-öğretmen ilişkisinde temel değerler açısından deformasyonun da ortaöğretimde tarımsal eğitimin kalitesini azalttığı gözlemlenmiş olup gençlerin bu programlara kayıt olmaları için öncelikle tarım mesleğinin itibarının yükseltilmesi gerekmektedir. Önceki dönemde (2005 öncesi) ziraat lisesi mezunları ziraat bakanlığının farklı birimlerinde ziraat teknikeri olarak istihdam edilmekteydi. Üniversite eğitimini ziraat dallarında sürdürmeye karar verenler, benzer müfredatlar ve lise eğitim döneminde kazanılan deneyimler nedeniyle büyük avantajlar elde ettiler. İstihdam garantili olduğundan ve üniversiteye gitmek mümkün olduğundan, ziraat liseleri oldukça cazipti ve öğrencilerini bir yeterlilik sınavı ile seçmekteydiler. Bu, ziraat liselerinin öğrencilerini yetenekli gençler arasından seçmesi ve seçmesi anlamına geliyordu. Bu arada okullar, uzman öğretmen ve araştırmacılar, deney alanları ve laboratuvarlar konusunda iyi imkânlarla sahipti. Ayrıca, ana kampüslerin etrafına inşa edilen yurtlarda öğrencilere makul bir

konaklama sağladılar. Tüm bu koşullar geçmişte tarım liselerini daha çekici hale kılmaktaydı. Günümüzde küresel iklim değişikliği, yaşanan salgınlar, doğal kaynakların sınırlılığı, artan nüfus gibi küresel ölçekli sorunlar tarımın önemini çok daha net bir şekilde ortaya koymaktadır. Fakat bir taraftan da araştırma ve geliştirme çalışmaları tarımın geleneksel yöntemlerin yanı sıra gelişen teknolojiyle uyumlu ilerleyebilmesi ve modern koşullarda tarım yapılabilmesi için çok daha kalifiye elemanlara ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Tarımsal faaliyetlere ilişkin teknik bilgilerin yanı sıra bilişim ve iletişim teknolojilerini iyi düzeyde kullanabilen, yabancı dil bilen mezunlara ihtiyaç artacaktır. Tarımsal ortaöğretim, hiçbir alanda başarı sağlayamamış, okumak istemeyen, zorunlu sebeplerle bu okulları tercih eden ve/ya tercih etmek zorunda bırakılan okullar olmamalıdır. Bunun aksine tarımsal faaliyetlere ilgi duyan, yetenekli, tarımın ülkemiz ve dünya için mesleki değerinin farkında olan ve tarımın sürdürülebilirliğine katkı sağlamaya gönüllü, başarılı çocukların tercih edeceği okullar olmalıdır. Bu okullar burslarla ve istihdam politikalarıyla cazip hale getirilmelidir. Tarımsal istihdamda nitelikli tekniker/mühendis/veteriner hekim yetiştirmenin ilk basamağı ortaöğretimdeki tarım eğitiminden geçmektedir. Bu sebeple tarımsal eğitim ve istihdam politikalarına bütüncül bir şekilde yaklaşılmalıdır. Farklı kurumlardan uzmanların işbirliği ve koordinasyonu ile ortaöğretimde tarım eğitimi günümüzdekinden daha nitelikli ve cazip hale getirilmelidir.

KAYNAKLAR

- Açıl, F.H., Boz, İ. 2012. Üniversiteye hazırlanan gençlerde ziraat fakültesi algısı ve bu algıya etki eden faktörler. 10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi. 5-7 Eylül 2012 Konya. 1142-1149.
- Boz, İ., Kılıç, O. 2021. Türkiye’de organik tarımın gelişmesi için alınması

- gereken önlemler. Türkiye Tarımsal Araştırmalar Dergisi, 8(3): 390-400.
- Boz, İ. 2004. Tarım Sektörünün İktisadi Kalkınmadaki Rolü. İçinde, Kalkınma Ekonomisi: Seçme Konular, Ed: Sami Taban-Muhsin Kar, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, ss (137-158).
- Cinemre, H.A., Kılıç, O. 2015. Tarım Ekonomisi. On dokuz Mayıs Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Ders Kitabı, No:11, (5. Baskı), s:179, Samsun.
- Demiryürek, K., Stopes, C., Güzel, A. 2008. Organic agriculture: the case of Turkey. Outlook on Agriculture, 37(4): 261-267.
- Eryılmaz, G.A., Kılıç, O. 2019. Çevre koruma amaçlı tarımsal eğitimlerin çiftçi davranışlarına etkisi: Samsun İli Bafra İlçesi Örneği. Türkiye Tarımsal Araştırmalar Dergisi, 6(3): 336-341.
- Eryılmaz, G.A., Kılıç, O. 2018. İyi tarım uygulamalarına geçen işletmelerin gelirlerindeki değişimin ve iyi tarım desteğinin yeterlilik düzeyinin belirlenmesi. Mediterranean Agricultural Sciences, 31(2): 123-127.
- Kadıoğlu S. 2005. “Osmanlı döneminde türkiye’de ziraat okulları üzerine notlar ve tedrisatı ziraiye nizamnamesi”. Kutadgu Bilig Felsefe-Bilim Araştırmaları, S.8, İstanbul (Ekim), s. 239- 257
- Kapluhan, E. 2014. 1921. Maarif Kongresi’nin Türk eğitim tarihindeki yeri ve önemi. Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 4(8): 123-134.
- Kılıç, O., Eryılmaz, G.A., Boz, İ., 2020. Fındık yetiştiriciliği yapan işletmelerde kadınların işgücüne katılımı ve işletme kararlarına etkisi: samsun ili örneği, Türkiye. Türkiye Tarımsal Araştırmalar Dergisi, 7(2): 150-155.

- METGEM, 2018. Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Sistemi. Milli Eğitim Bakanlığı, Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü, (Basılmamış Kurum Dokümanı).
- Özdemir, B., Durak, C. 2005. Tarım Meslek Liselerinin Milli Eğitim Bakanlığına Devredilmesi Hususunda Bilgi Notu (07.01.2005) Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü(mülga) Eğitim Öğretim Dairesi Başkanlığı Okullar Şube Müdürlüğü. Ankara (Basılmamış).
- Soydan, H. 2012. 120 Yıllık halkalı ziraat mekteb-i alisi. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Yayınları. ISBN-10: 9757279277. Ankara.
- Taş, L. 2020. Organic olive growth opportunities in the GAP Region. ISPEC Journal of Agricultural Sciences, 4(3): 704-716.
- Taş, L. 2019. Organic beekeeping situation in Turkey. ISPEC Journal of Agricultural Sciences, 3(1): 65-72.
- Yıldırım, M.A. 2008 Osmanlı'da ilk çağdaş zirai eğitim kurumu: ziraat mektebi (1847-1851)", Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM), 24(24): 223-240.
- Yıldırım, K., Şahin, L. 2015. Osmanlı'dan günümüze mesleki eğitimin gelişimi. Çalışma ve Toplum, 44(1): 77-112